

*Justyna Wiktorowicz**

*Izabela Kołodziejczyk-Olczak***

WSPARCIE AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ OSÓB W NIEMOBILNYM WIEKU PRODUKCYJNYM W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM

Abstrakt: Starzenie się społeczeństw stanowi jeden z najpoważniejszych problemów, przed którymi staje współczesna Europa. Polska należy do krajów stosunkowo młodych demograficznie, jednak w perspektywie dwudziestoletniej sytuacja w tym zakresie ulegnie znacznemu pogorszeniu. Problemy te zarysują się szczególnie wyraźnie w województwie łódzkim, w którym już obecnie udział osób w wieku poprodukcyjnym jest bardzo wysoki, a osoby w niemobilnym wieku produkcyjnym charakteryzują się niską aktywnością zawodową. Wymaga to szerszego wdrożenia polityki wsparcia dostosowanego do potrzeb osób w wieku 45+. Działania w tym zakresie prowadzone są w województwie łódzkim zwłaszcza w nowej perspektywie finansowej 2007-2013. Wychodzą one naprzeciw założeniom Programu Solidarność Pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+”.

Celem niniejszej pracy jest ocena podejmowanych w województwie łódzkim działań adresowanych do osób w wieku 45+ (zwłaszcza w ramach środków Europejskiego Funduszu Społecznego, a także środków krajowych). Wykorzystano wyniki badań przeprowadzonych w ramach projektu „Wyrównywanie szans na rynku pracy dla osób 50+”, realizowanego przez Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich i Uniwersytet Łódzki.

Słowa kluczowe: demografia, rynek pracy, fundusze strukturalne, osoby w niemobilnym wieku produkcyjnym

Wprowadzenie

Starzenie się społeczeństw stanowi jeden z najpoważniejszych problemów, przed którymi staje współczesna Europa. Polska należy do krajów stosunkowo młodych demograficznie, jednak w perspektywie dwudziestoletniej sytuacja w tym zakresie ulegnie znacznemu pogorszeniu. Według prognoz demograficznych, współczynnik obciążenia demograficznego wzrośnie w 2035 r. do poziomu 74, przy czym wzrost ten wynikać będzie przede wszystkim ze wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Biorąc pod uwagę bardzo niską aktywność

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Statystyki i Demografii, Katedra Statystyki Ekonomicznej i Społecznej

** Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Ekonomik Stosowanych i Informatyki, Katedra Pracy i Polityki Społecznej

ekonomiczną starszych Polaków (zwłaszcza kobiet), będzie to powodować poważne perturbacje dla rynku pracy.

Problemy te zarysują się szczególnie wyraźnie w województwie łódzkim, w którym już obecnie udział osób w wieku poprodukcyjnym jest bardzo wysoki. Co więcej, osoby w niemobilnym wieku produkcyjnym (45-59/64 lat) charakteryzują się niską aktywnością zawodową. Problemy te zostały dostrzeżone przez decydentów, co znalazło swoje odzwierciedlenie w dokumentach programowych, w tym w Regionalnych Planach Działań na rzecz Zatrudnienia, a także w Planach Działania dla komponentu regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Pozwoliło to na szersze wdrożenie działań ukierunkowanych na zwiększenie aktywności zawodowej osób w wieku 45+.

Celem niniejszej pracy jest ocena podejmowanych w województwie łódzkim działań adresowanych do osób w wieku 45+ (zwłaszcza w ramach środków Europejskiego Funduszu Społecznego, a także środków krajowych). W pracy wykorzystane zostały wyniki badań przeprowadzonych w ramach projektu systemowego „Wyrównywanie szans na rynku pracy dla osób 50+”, realizowanego przez Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich i Uniwersytet Łódzki. Projekt finansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Sytuacja demograficzna województwa łódzkiego

Województwo łódzkie należy – obok świętokrzyskiego – do województw najstarszych demograficznie. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym jest najwyższy na tle pozostałych województw – 19,8% wobec średniej dla Polski na poziomie 18%. Dla kobiet wskaźniki te są jeszcze wyższe – 26,7% wobec średniej dla Polski rzędu 24% (GUS 2012). Współczynnik obciążenia demograficznego sięga – w świetle danych NSP’2011 - dla województwa łódzkiego 61, w tym dla kobiet - 75. Wartość tego wskaźnika wynika przede wszystkim z wysokiego obciążenia osobami w wieku poprodukcyjnym, które dla kobiet sięga 45,7, zaś dla mężczyzn – 17,3 (por. Rys. 1). Również pod tym względem województwo łódzkie jest podobne do świętokrzyskiego.

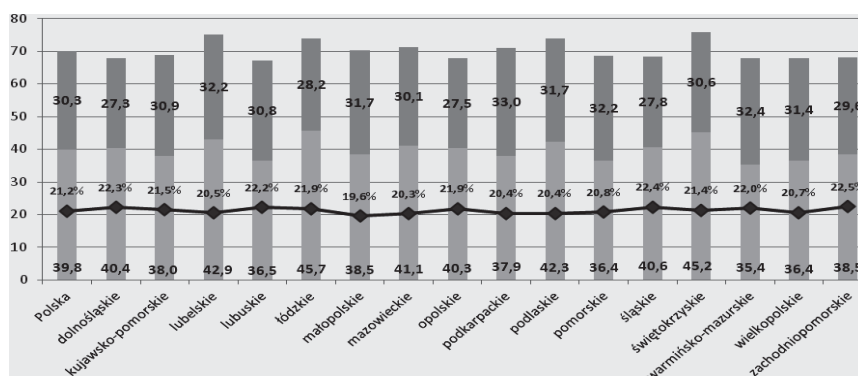
Osoby w niemobilnym wieku produkcyjnym stanowią w województwie łódzkim ¼ populacji, przy czym dla kobiet odsetek ten sięga 21,9%, zaś dla mężczyzn – 28,8%, co również plasuje łódzkie w czołówce polskich regionów (na poziomie NUTS-2). Co więcej, jeśli dane te porównamy z wynikami NSP’2002, sytuacja w tym zakresie uległa pogorszeniu – udział osób w wieku poprodukcyjnym wzrósł o 2 pkt. proc., w tym w przypadku kobiet – o 4 pkt. proc. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami w wieku poprodukcyjnym był niższy niż obecnie – sięgał w 2002 r. 27,6, w tym dla kobiet – 39, zaś dla mężczyzn – 19,9. Na podobnym po-

ziomie kształtował się natomiast odsetek osób w niemobilnym wieku produkcyjnym, której udział sięgał w 2002 r. 24% (w tym dla kobiet – 22%, zaś dla mężczyzn – 26%) (por. BDL GUS).

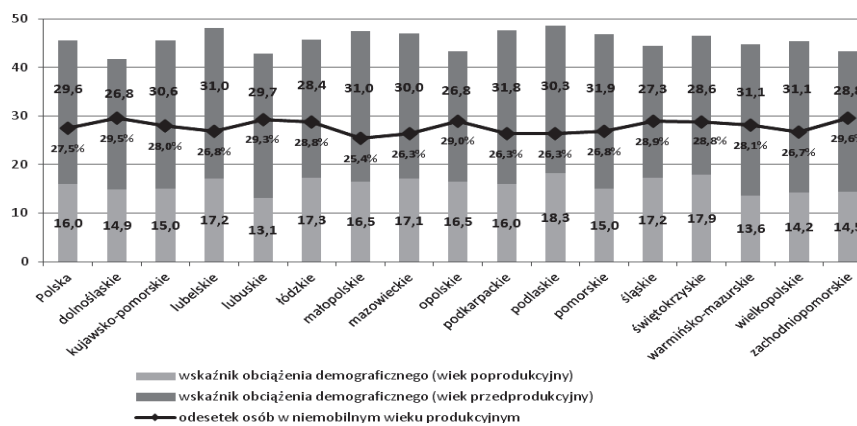
Rysunek 1

Obciążenie demograficzne (wykres słupkowy) i udział osób w niemobilnym wieku produkcyjnym (wykres liniowy, w %) w 2011 roku

kobiety

mężczyźni

Źródło: GUS, 2012, *Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Podstawowe informacje o sytuacji demograficzno-społecznej ludności Polski oraz zasobach mieszkaniowych*, ZWS GUS, Warszawa.

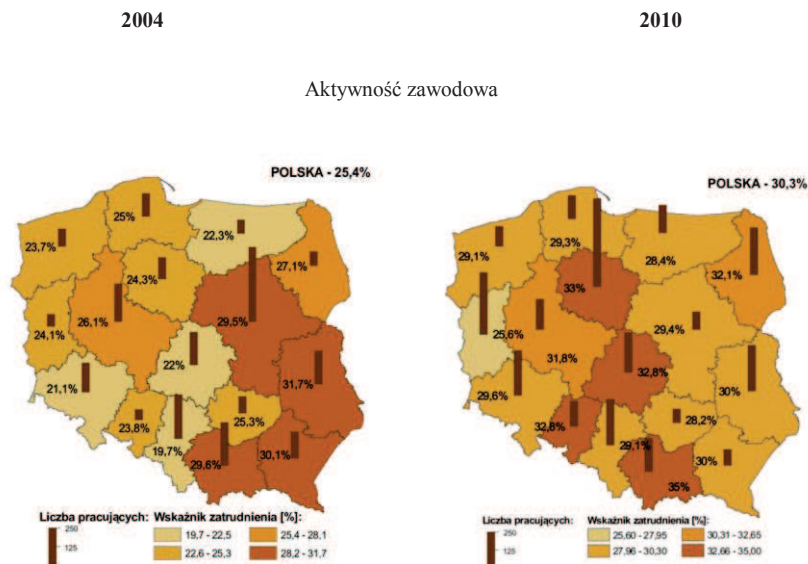
Osoby w wieku 50+ na rynku pracy województwa łódzkiego

W obliczu starzejących się zasobów pracy i wczesnego przechodzenia starszych pracowników na emeryturę, istotne jest zwiększanie – niskiej na tle innych grup wieku – aktywności zawodowej starszych mieszkańców województwa łódzkiego. Jak wynika z Rys. 2, na starcie naszej integracji z Unią Europejską, współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 50+ wynosił w woj. łódzkim 26,7%, a więc był o ok. 3 pkt. proc. niższy od średniej dla Polski i o 8 pkt. proc. niższy niż w najlepszym pod tym względem województwie lubelskim. Jeszcze niżej w rankingu (na trzeciej od końca pozycji) plasowało się województwo łódzkie pod względem wskaźnika zatrudnienia.

Na przestrzeni siedmiu lat nastąpiła jednak wyraźna poprawa obu wskaźników – współczynnik aktywności zawodowej wzrósł do poziomu 34,9%, zaś wskaźnik zatrudnienia – do poziomu 32,8%.

Rysunek 2

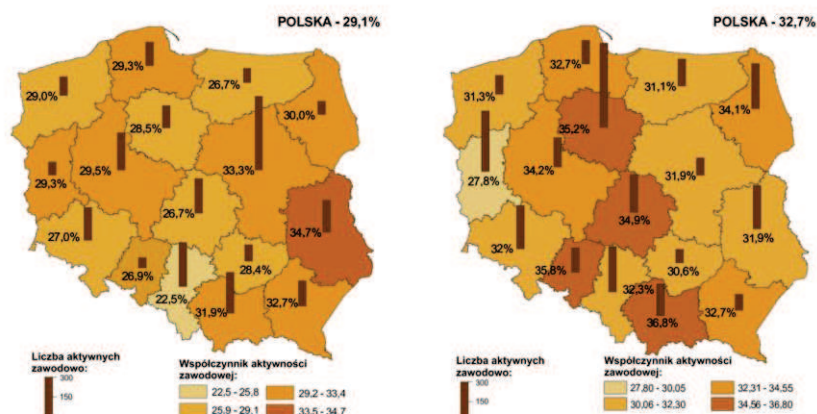
Aktywność zawodowa i zatrudnienie osób w wieku 50 lat i więcej według województw w latach 2004 i 2010 (dane średnioroczne)

2004

2010

Zatrudnienie

Źródło: GUS (Główny Urząd Statystyczny), 2012, Bank Danych Lokalnych, dane dostępne na stronie internetowej www.stat.gov.pl w dniu 13.02.2012 r.

Aktywność zawodowa osób w wieku 45/50+ w dokumentach programowych województwa łódzkiego

Zła sytuacja demograficzna (ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji stałych, nadumieralność mężczyzn, krótsza niż średnia krajowa przeciętna długość życia) zostały również uwzględnione jako słaba strona województwa, a proces starzenia się mieszkańców województwa – jako zagrożenie jego rozwoju [Strategia..., s. 10-12]. W Strategii przewidziano przy tym wypracowanie oddzielnych instrumentów ich stymulowania aktywności zawodowej osób w wieku przedemerytalnym (obok kobiet, absolwentów i niepełnosprawnych). Działania powinny się skupić również na stymulacji mobilności przestrzennej zasobów pracy w regionie, ułatwieniu powrotu na rynek pracy biernym zawodowo oraz dostosowaniu cech kwalifikacyjno-zawodowych bezrobotnych do potrzeb szybko zmieniającego się zapotrzebowania na pracę [Strategia..., s. 32]. Zadania w tym zakresie zapisane zostały m.in. w Regionalnych Planach Działań na rzecz Zatrudnienia (RPDZ), które zgodnie z art. 3 ust. 4 ustawy o promocji zatrudnienia opracowywane są przez samorząd województwa. RPDZ przewidy-

wały następujące działania [Przywojska, 2011 oraz RPDZ Województwa Łódzkiego za lata 2010-2011]:

- **RPDZ 2005:** Aktywizacja osób w wieku powyżej 50. roku życia poprzez: (1) rozpowszechnianie informacji o konkursie na granty w ramach pilotażowego programu pod nazwą „50+” organizowanego przez MGIP; (2) realizację zdań w ramach programów powiatowych w oparciu o narzędzia ustawowe i środki Funduszu Pracy (FP);

- **RPDZ 2006:** (1) upowszechnianie rozwiązań prawnych w zakresie aktywizacji osób po 50. roku życia w celu zwiększenia wskaźnika zatrudnienia w tej grupie wiekowej, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości zatrudniania osób z tej kategorii wiekowej przez co najmniej 24 miesiące ze wsparciem z środków publicznych; (2) doskonalenie umiejętności i kwalifikacji poprzez stosowanie usług i instrumentów rynku pracy;

- **RPDZ 2007:** (1) kontynuacja działań zaprogramowanych w RPDZ 2006; (2) doskonalenie umiejętności i kwalifikacji kadr w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich (Działanie 2.3. Schemat b); (3) promocja wśród przedsiębiorców szkoleń w zakresie podnoszenia kwalifikacji i doskonalenia umiejętności kadry; (4) Regionalny program wspierania przedsiębiorczości i przeciwdziałania dysproporcjom na rynku pracy w 2007 r. „Kuznia 2007” (zainicjowany przez Marszałka Województwa ze środków Funduszu Pracy), obejmujący m.in. wspieranie zatrudnienia osób bezrobotnych po 50. roku życia (kontynuacja Programu 50+ z roku 2006);

- **RPDZ 2008:** (1) przeprowadzenie badań „Pracownicy w wieku powyżej 45 lat w świadomości pracodawców”; (2) wdrażanie projektów konkursowych i systemowych w ramach Poddziałania 6.1.1. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL); (3) wdrażanie projektów systemowych dla powiatowych urzędów pracy w ramach Poddziałania 6.1.3. PO KL; (4) inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich w ramach wdrażania projektów konkursowych Działania 6.3. PO KL; (5) promowanie instrumentów aktywizacji zawodowej bezrobotnych; (6) zwiększanie mobilności osób bezrobotnych poprzez stosowanie zwrotu kosztów dojazdu do pracy, kosztów zakwaterowania w miejscu pracy oraz stosowanie dodatków aktywizacyjnych; (7) upowszechnianie informacji o możliwościach zmiany kwalifikacji lub ich podwyższania oraz nabywania dodatkowych umiejętności; (8) rozwój modułowych programów szkoleniowych łączących naukę zawodu z praktyką u pracodawcy; (9) wzmocnienie roli szkoleń indywidualnych pozwalających na podjęcie zatrudnienia bezpośrednio po szkoleniu;

- **RPDZ 2009:** wyodrębniono Zadanie 1.1. *Aktywizacja osób w wieku 45+:* Realizacja projektów w ramach rządowego programu „Solidarność pokoleń”, które obejmowało: (1) promocję i realizację projektów w ramach Komponentu regionalnego PO KL, priorytety VI, VII, IX; (2) realizację projektów

zwiększających aktywność zawodową osób w wieku 45+ finansowanych ze środków Funduszu Pracy; (3) wspieranie aktywności zawodowej osób po 45. roku życia, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości ich zatrudnienia przez co najmniej 24 miesiące;

- **RPDZ 2010:** kontynuacja Zadania 1.1. Aktywizacja osób w wieku 45+ poprzez: (1) realizację projektów w ramach rządowego programu „Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+”, konstruowanych w oparciu o podstawowe usługi rynku pracy, wspierane instrumentami promocji zatrudnienia; (2) promocję i realizację projektów w ramach Priorytetu VI PO KL (Poddziałanie 6.1.1, Działanie 6.2), Priorytetu VII (Poddziałanie 7.2.1), Priorytetu VIII (Działanie 8.1) i Priorytetu XI (Działanie 9.3), kierowanych m.in. (a nie wyłącznie) do osób w wieku 45+; (3) realizację projektów zwiększających aktywność zawodową osób w wieku 45+ finansowanych ze środków Funduszu Pracy; (4) wspieranie aktywności zawodowej osób po 45 roku życia, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości ich zatrudnienia przez co najmniej 24 miesiące;

- **RPDZ 2011:** Zadanie 1.1.1 Aktywizacja osób w wieku 45/50 plus, obejmujące: (1) promocję i realizację projektów w ramach Priorytetu VI PO KL (Poddziałanie 6.1.1 – projekty skierowane do osób bezrobotnych i poszukujących pracy w wieku powyżej 50 lat; Poddziałanie 6.1.1 – PROJEKTY INNOWACYJNE – działania służące wydłużeniu wieku aktywności zawodowej pracowników w grupie wiekowej „50 +”; Poddziałanie 6.1.3 – osoby w wieku 50+ jako jedna z grup docelowych działań mających na celu rozwijanie aktywności zawodowej, kwalifikacji oraz zwiększenie dostępu do zatrudnienia dla bezrobotnych i poszukujących pracy; Działanie 6.2 – osoby w wieku 50+ jako jedna z grup docelowych wsparcia w zakresie rozpoczęcia działalności gospodarczej); (2) realizację działań związanych ze zwiększeniem aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych powyżej 45 roku życia finansowanych w ramach środków Funduszu Pracy z Rezerwy Ministra; (3) przeprowadzanie zajęć aktywizujących, usług doradczych, poradnictwa zawodowego indywidualnego i grupowego, badania predyspozycji zawodowych, spotkań informacyjnych w ramach działalności Centrów Informacji i Planowania Kariery Zawodowej.

Jak widać, wiele z podejmowanych w województwie łódzkim działań wpisuje się w realizację programów krajowych (Program 50+, Program Solidarność Pokoleń).

Źródła finansowania działań sprzyjających zwiększeniu aktywności zawodowej osób w wieku 45/50+ w województwie łódzkim

Głównym źródłem finansowania działań sprzyjających zwiększeniu aktywności zawodowej osób w wieku 45/50+ jest – obok Funduszu Pracy – Program Operacyjny Kapitał Ludzki. Warto jednak podkreślić, że działania tego typu mogą być finansowane także ze środków Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (PO FIO), jednak wówczas ich realizatorami są przede wszystkim organizacje pozarządowe.

Ważne jest także włączenie się podmiotów funkcjonujących w województwie łódzkim w projekty międzynarodowe, realizowane w ramach programów ramowych (PR) czy programu Uczenie przez całe życie (Lifelong Learning Programme – LLP). W niniejszym punkcie wymienione programy zostaną pokrótce scharakteryzowane pod kątem możliwości ich wykorzystania w celu wsparcia aktywności (głównie zawodowej, aczkolwiek nie tylko) osób po 45 roku życia.

Jak wcześniej podkreślano, zasadnicze znaczenie w finansowaniu wsparcia aktywności zawodowej osób w wieku 45/50+ na rynku pracy w województwie łódzkim odgrywa – podobnie jak w całej Polsce – Program Operacyjny Kapitał Ludzki.

Z Tab. 1 wyraźnie widać, że działania w ramach PO KL, kierowane do osób w wieku 45/50+ zostały szczególnie zintensyfikowane od roku 2010, a bezpośrednią tego przyczyną (co wynika z RPDZ) było wdrożenie programu Solidarność Pokoleń. Zaprogramowane w RPDZ działania miały swoje przełożenie na Plany Działania dla Priorytetów VI-IX PO KL dla województwa łódzkiego. Miało to znaczne przełożenie na liczbę projektów dedykowanych osobom w wieku 45/50+. Analiza w tym zakresie będzie przedmiotem kolejnego punktu.

Tabela 1

Zapisy Planów Działania komponentu regionalnego PO KL na lata 2007-2011
dla województwa łódzkiego

Priorytet	2007-2008		2009		2010		2011	
	Działanie	Zakres wsparcia	Działanie	Zakres wsparcia	Działanie	Zakres wsparcia	Działanie	Zakres wsparcia
VI	6.1.1	Min. 50% BO to kobiety w wieku 45+ „niemobilne” zawodowo (jako jedna z preferowanych grup docelowych)	6.1.1	100% BO to osoby w wieku 45+, wsparcie dostosowane do specyficznych potrzeb tej grupy	6.1.1	100% BO to osoby w wieku 45+ (lub długotrwale bezrobotne lub młode lub mieszkańcy terenów wiejskich)	6.1.1	projekt innowacyjny - 100% BO to osoby pozostające bez zatrudnienia w wieku 50+
						Projekt zapewnienia	6.1.2	szkolenia dla pracow-

						wykorzystanie zwalidowanych rezultatów PIW EQUAL w odniesieniu do osób 45+		ników PUP zajmują- cych się aktywizacją bezrobotnych w zakre- sie wsparcia osób bezrobotnych znajdują- cych się w szczególnej sytuacji na rynku pracy (w tym osób w wieku 50+)
	6.2	Min. 40% BO to osoby w wieku 50–64 lat (jako jedna z prefero- wanych grup docelowych)	6.2	Min. 50% BO to osoby w wieku 45+	6.1.2	szkolenia dla pracowników PUP zajmują- cych się aktywi- zacją bezrobot- nych w zakresie wsparcia osób bezrobotnych znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy (w tym osób w wieku 50+)	6.1.3	wsparcie bezrobotnych osób niepełnospraw- nych i osób w wieku 50+ (w proporcji adekwatnej do struktury bezrobotnych w powie- cie wg tych dwóch parametrów); wskaźnik efektywności zatrud- nienia na poziomie 35% dla osób w wieku 50-64 lata (jako jedna z preferowanych grup)
6.1.3					Min. 60% BO to osoby w wieku 45+ (lub dłu- gotrwale bezrobot- ne lub młode lub niepełnosprawne)	6.2	100% BO to osoby w wieku 50+ lub poniżej 25 r.ż.	
6.2					Min. 50% BO to osoby w wieku 45+	6.3	projekt zapewnia wykorzystanie modelowych programów szkoleniowych dla osób 45+ lub długotrwale bezrobotnych, wypracowanych na podstawie zwalidowanych rezultatów PIW EQUAL	
6.3								
VII	brak wyodrębnionych działań		7.2.1	Min. 50% BO to osoby w wieku 45+	7.2.1	100 % BO to osoby w wieku 45+; wsparcie w ramach projektu zostało dostosow- wane do specy- ficznych potrzeb tej grupy	brak wyodrębnionych działań	
VIII	8.1.1	Osoby w wieku 50+ jako jedna z preferowanych grup docelowych	8.1.1	Min. 50% BO to osoby w wieku 45+	8.1.1	Min. 30% BO to osoby w wieku 50+	8.1.1	Min. 30% BO to osoby w wieku 50+
IX	brak wyodrębnionych działań		9.3, 9.4	Min. 20% BO* to osoby w wieku 45+	9.3	Min. 50% BO to osoby w wieku 45+	9.3	Min. 30% BO to osoby w wieku 45+

* Kryteria dostępu oznaczono ciemniejszym, a kryteria strategiczne jaśniejszym odcieniem szarości.

Źródło: opracowanie własne na podstawie R. Lisowska [2011] oraz Planów Działania komponentu regionalnego PO KL na lata 2010-2011 (województwo łódzkie)

Projekty adresowane do osób w wieku 45/50+ realizowane w województwie łódzkim w latach 2004-2011

Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Uniwersytet Łódzki w ramach projektu „Wyrównywanie szans na rynku pracy dla osób 50+”, w początkowym okresie członkostwa Polski w Unii Europejskiej, tj. w okresie programowania 2004-2006, w województwie łódzkim, pomimo dostrzegania problemów, jakie może nieść za sobą postępujące starzenie się społeczeństwa, nie podejmowano aktywnych działań prewencyjnych lub niwelujących negatywne skutki postępującego starzenia zasobów pracy [Wiktorowicz, 2011]. Jedynym projektem, w którym osoby w wieku 45/50+ były główną grupą docelową (tj. min. 50% beneficjentów stanowiły osoby z tej grupy wieku), było przedsięwzięcie realizowane przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP)²² w ramach Partnerstwa dla Rozwoju „Sojusz dla Pracy”. Był to projekt innowacyjny, testujący *jobcaching* jako metodę służącą utrzymaniu aktywności zawodowej i społecznej osób zagrożonych utratą zatrudnienia, który zrealizowany został w ramach Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL. Grupę docelową stanowiły osoby w wieku 45+, zagrożone bezrobociem, a także te, które utraciły pracę już w trakcie trwania projektu, ze szczególnym uwzględnieniem osób będących w trudnej sytuacji na rynku pracy ze względu na wiek; w szczególności pracownicy sektora przemysłu lekkiego, służby zdrowia oraz organizacji pozarządowych. Osoby te zatrudnione były w podmiotach będących Partnerami projektu, w tym przede wszystkim w III Szpitalu Miejskim im. Dr Karola Jonschera, Wojewódzkim Specjalistycznym Szpitalu im. Maurycego Madurowicza oraz SPZOZ w Pabianicach.

W okresie programowania 2007 – 2013 zainteresowanie projektami adresowanymi do osób w wieku 45/50+ wzrosło, co wynikało w przeważającej mierze z możliwości, jakie stworzono w ramach PO KL [Lisowska, 2011]. Zgodnie z Planami Działania uruchomiono kilka konkursów, w których przyjęto kryteria dostępu (obowiązkowe dla beneficjentów), albo przynajmniej kryteria strategiczne (za których spełnienie beneficjent uzyskiwał dodatkowe punkty) dotyczące grupy docelowej 45/50+. Zaowocowało to realizacją ok. 30 projektów kierowanych przeważnie lub wyłącznie do osób w wieku 45+. Poza tym, osoby w wieku 45+ zostały wyróżnione jako jedna z preferowanych grup docelowych wielu innych projektów PO KL, realizowanych w perspektywie finansowej 2007-2013 (w bazie projektów PO KL województwa łódzkiego jest ich obecnie ok. 30, jednak nie wyczerpuje to wykazu projektów, które preferują osoby w tym wieku) [Lisowska, 2011 oraz niepublikowane materiały wewnętrzne projektu „Wyrównywanie szans na rynku pracy dla osób 50+”]. Instytucje z woje-

²² Uniwersytet Łódzki był partnerem tego projektu.

wództwa łódzkiego zaangażowały się także w PO FIO oraz LLP (w bieżącej perspektywie finansowej realizowano jeden projekt PO FIO i 3 projekty LLP) [Kołodziejczyk-Olczak, 2011; Kornecki, 2011 oraz niepublikowane materiały wewnętrzne projektu „Wyrównywanie szans na rynku pracy dla osób 50+”].

Ze strumienia PO FIO finansowany był w 2010 roku projekt (Re)aktywuj się społecznie!, którego koordynatorem była fundacja „Etnoinspiracje”. Osią projektu były: warsztaty, wizyta studyjna, konsultacje, spotkania oraz wernisaż wystawy. Odbłyły się trzy warsztaty dla uczestników projektu²³. W trakcie wizyty studyjnej uczestnicy poznali dobre praktyki działalności organizacji non-profit, zaś zwiedzając wystawę muzealną poznali w praktyce, jak wygląda organizacja wystaw. W trakcie dalszych prac, uczestnicy przygotowywali wystawę i wernisaż, który odbył się na koniec projektu, jako podsumowanie nabytej wiedzy i umiejętności. Grupę docelową projektu stanowili seniorzy oraz młodzież. Jak widać był to projekt aktywizujący społecznie.

Spośród projektów międzynarodowych realizowano zaledwie trzy adresowane do tej grupy. Pierwszym projektem międzynarodowym wykonywanym na terenie województwa łódzkiego przez Uniwersytet Łódzki w latach 2010-2012 jest Elder experience - new knowledge. Qualification of the seniors made redundant from restructuring sectors for the transfer of inter-generation knowledge. Jest to projekt w ramach programu LLP Grundtvig.

Realizatorzy postawili sobie cele związane z transferem międzypokoleniowej wiedzy: dostarczenie innowacyjnych mechanizmów uczenia się przez całe życie osobom starszym, które pracowały w zrestrukturyzowanych sektorach i mogą przekazać swoją wiedzę nowemu pokoleniu. Celem projektu była ponadto identyfikacja i analiza koniecznych kompetencji, które wspomagają transfer wiedzy między pokoleniami.

Projekt ELDER został przeprowadzony w następujących etapach:

- analiza stanu wiedzy na temat nauczania międzypokoleniowego oraz określenie reguł postępowania,
- określenie i opracowanie odnośnych umiejętności usprawniających nauczanie międzypokoleniowe,
- utworzenie i weryfikacja planu szkoleń i zasobów dydaktycznych do szkolenia osób starszych ze zrestrukturyzowanych sektorów,
- opracowanie kursów pilotażowych w celu weryfikacji planu i zasobów dydaktycznych oraz udostępnienie mediom materiałów szkoleniowych “elder experiences – new knowledge” (doświadczenie ludzi starszych – nowa wiedza).

²³ Pierwszy warsztat miał charakter integracyjny, w jego trakcie także zaprezentowano wiadomości z zakresu organizacji pozarządowych i możliwości włączenia się w ich prace. Podczas drugiego warsztatu uczestnicy nabyli umiejętności pracy metodą projektu, zapoznali się także z elementami promocji i public relations inicjatyw społecznych. Trzeci warsztat poświęcony był sztuce nieprofesjonalnej oraz metodom przygotowywania wystawy.

Drugim z projektów w regionie łódzkim był Let's go for it: learning English to start going forward into European level, koordynowany przez Łódzki Uniwersytet Trzeciego Wieku.

Jego cele koncentrowały się na:

- pogłębieniu świadomości istnienia innych języków (oprócz angielskiego),
- poznaniu innych kultur europejskich,
- wymianie doświadczeń w dziedzinach takich jak: wydarzenia kulturalne, festiwale, historia krajów partnerskich.

Na działania projektowe składały się: kursy komputerowe, kursy językowe, dwustronne i wielostronne wymiany słuchaczy projektu, spotkania partnerskie.

Kolejny projekt - Students-Retirees Intergenerational Learning Circles - skierowany był do osób starszych, emerytów lub planujących przejść na emeryturę oraz do studentów. Zakładał więc wzajemne korzyści różnych grup wiekowych. Celem projektu było stworzenie warunków do międzypokoleniowego nauczania, które przyniesie korzyści całej społeczności. Projekt miał zamiar przyczynić się do zwiększenia zrozumienia i wzajemnego szacunku między starszym i młodszym pokoleniem. Realizowała go Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi.

Analizując specyfikę koordynatorów można wyraźnie zauważyć przewagę uczelni wyższych w aplikowaniu o środki na finansowanie inicjatyw poprzez projekty międzynarodowe.

Projekty PO KL z kolei obejmowały działania przewidziane w Poddziałaniu 6.1.1 (13 projektów), Działaniu 6.3 (2 projekty), Poddziałaniu 7.2.1 PO KL (5 projektów), Poddziałaniu 8.1.1 (1 projekt), Działaniu 9.3 (1 projekt), Działaniu 9.5 (3 projekty), Działaniu 8.3 (1 projekt). Były to projekty skierowane głównie do osób bezrobotnych, ale też i do zatrudnionych. Większość z nich ukierunkowano na aktywizację zawodową osób w wieku 45+ (Poddziałanie 6.1.1, Poddziałanie 8.1.1, Poddziałanie 7.2.1), choć są też działania związane z aktywnością życiową, zwłaszcza osób w wieku emerytalnym (zajęcia uniwersytetów III wieku, zajęcia integracyjne, realizowane zwłaszcza w ramach Priorytetu IX, Działania 6.3, Poddziałania 7.2.1).

Analiza projektów odbywających się na terenie województwa łódzkiego wskazuje, że były to najczęściej projekty o niskim budżecie i krótkim czasie realizacji. Instytucje koordynujące pochodziły z Warszawy, Szczecina, Poznania, Pabianic, Lublina, Katowic, Sieradza, Rawy Mazowieckiej. Dalszych poszukiwań badawczych dla jej potwierdzenia wymagałaby teza, że w pierwszych latach realizacji projektów organizacje się wyspecjalizowały, implikując swoje pomysły i doświadczenie, które sprawdziły się w jednym województwie na kolejne obszary geograficzne kraju, wystąpiło powielanie pomysłów.

Tabela 2

Wybrane projekty realizowane w ramach PO KL w województwie łódzkim

Tytuł projektu	Termin realizacji	Opis najważniejszych działań projektowych	innowacyjny
1	2	3	4
Warsztaty edukacyjne formą aktywizacji kobiet wiejskich gminy Kutno	05.05.2008 31.08.2008	Cel projektu: pobudzenie aktywności mieszkańców i integracja środowiska wiejskiego na rzecz samoorganizacji poprzez prowadzenie warsztatów i szkoleń tematycznych dla mieszkańców Kutna zdeteminował główne działania projektowe: seria bloków warsztatowych: warsztaty kulinarne, szkolenie-zasady zdrowego żywienia, warsztaty-kurs podstawowego bukiciarstwa	NIE
Wolontariusz 50+ na piątkę z plusem	01.03.2009 – 30.09.2009	Cele projektu: Zwiększenie świadomości i poszerzenie wiedzy na temat idei wolontariatu wśród 750 osób powyżej 50 roku życia poprzez udział w spotkaniach informacyjno-promocyjnych Zwiększenie zaangażowania w działania społeczne wśród 750 osób w wieku 50+ Popularyzacja idei wolontariatu poprzez akcję promocyjną w mediach Wzrost potencjału organizacyjnego i kadrowego wnioskodawcy	NIE
Wracam do pracy - szkolenia dla emerytów i rencistów w woj. łódzkim	01.07.2008 - 31.01.2010	Projekt adresowany do osób powyżej 45 roku życia, niepracujących. W ramach projektu oferowane były szkolenia: - szkolenia grupowe z zakresu księgowości - szkolenia grupowe z zakresu kadr i płac - szkolenia grupowe z zakresu obsługi kas fiskalnych - indywidualne konsultacje Każde ze szkoleń poprzedzone zostało blokiem warsztatów psychoedukacyjnych, każdy z uczestników spotkał się także z doradcą zawodowym w celu określenia cech i predyspozycji zawodowych oraz omówienia możliwości dalszego kształcenia kierunkowego.	NIE
Aktywność – Edukacja – Satysfakcja	02.03.2009 – 19.06.2009	Zwiększenie aktywności oraz podniesienie umiejętności w zakresie kompetencji kluczowych dla 50 mieszkańców miasta i gminy Głowno poprzez organizację kursu z języka angielskiego, informatyki i przedsiębiorczości	NIE

tab. 2 (cd.)

1	2	3	4
Promocja zatrudnienia osób 45+ w województwie łódzkim	01.02.2010 - 31.10.2010	Kampania społeczna promująca zatrudnianie osób po czterdziestym piątym roku życia w województwie łódzkim. Celem kampanii było przełamanie negatywnych stereotypów dotyczących pracowników w wieku niemobilnym oraz zachęcenie pracodawców do utrzymania ich na rynku pracy. Działania w ramach kampanii objęły: - Przeprowadzenie badania i opracowanie publikacji na temat korzyści i barier w zatrudnianiu osób w wieku 45+. - Realizację i emisję spotów radiowych i telewizyjnych, plakaty reklamowe, reklamy w Internecie, prasie oraz ulotki. - Działania PR. - Organizację konferencji podsumowującej doświadczenia z wdrażania projektu.	NIE
Przemysł tekstylny szansą dla osób 50+ z powiatu pabianickiego	09.2009-03.2010	Podniesienie zdolności adaptacyjnych na rynku pracy osób bezrobotnych po 50 roku życia z terenu powiatu pabianickiego. Szkolenia z zakresu: - szkolenie ze skutecznej autoprezentacji z elementami opracowywania wniosków aplikacyjnych oparte na miniwykładach, ćwiczeniach indywidualnych i grupowych, nauce poprzez osobiste doświadczenia, - szkolenie: pracownik fizyczny branży tekstylnej wraz z prelekcją poświęconą kwestii zrównoważonego rozwoju, - szkolenia zawodowe: Szwacz lub Krojczy lub Prasowacz lub Pakowacz - do wyboru; oparte na wykładach, ćwiczeniach indywidualnych i warsztatach Łącznie w projekcie było 48 beneficjentów ostatecznych	NIE
Po 45 roku życia klikanie? Z nami to nie jest duże wyzwanie! Szkolenia komputerowe dla pracowników po 45 roku życia.	01.04.2011 – 31.12.2011	Na projekt składały się 4 szkolenia "Europejski Certyfikat Umiejętności Komputerowych". Każde szkolenie "Europejski Certyfikat Umiejętności Komputerowych" obejmowało szkolenia z zakresu: Podstawy technik informatycznych - 10h Użytkowanie komputera - 10h Przetwarzanie tekstów - 35h Arkusze kalkulacyjne - 35h Bazy danych - 25h Grafika menadżerska i prezentacyjna - 20h Usługi w sieciach informatycznych - 15h Beneficjenci to 29 kobiet i 19 mężczyzn.	NIE
Nowe perspektywy dla kobiet 45+	01.01.2010 - 30.04.2011	Program Aktywizacji Zawodowej składał się z trzech edycji. Dwie pierwsze objęły okres trzech miesięcy, ostatnia - ukierunkowana na kształcenie w określonych zawodach - trwała przez cztery miesiące. Uczestnicy projektu mogli skorzystać z następujących form wsparcia: - Warsztaty Motywacyjne - Warsztaty Mnemotechnik - Doradztwo z zakresu wizażu i autoprezentacji - Doradztwo zawodowe grupowe - Doradztwo zawodowe indywidualne (opracowane przez partnerstwo "Sojusz dla pracy" IW ECUAL) - Kurs zawodowy – 6 profili zawodowych (pracownik administracyjno-biurowy, sprzedawca z profesjonalną obsługą klienta, doradca dietetyczny, opiekunka osób starszych z elementami animacji artystyczno-kulturalnej, kadry i płace, ochrona fizyczna osób i mienia). - Staż zawodowy trwający przez 3 miesiące, Łącznie z projektu skorzystało 60 BO.	NIE
Nowe kompetencje szansą na pracę	01.01.2010 - 31.10.2010	Dla beneficjentów został opracowany Indywidualny Plan Działania, w ramach którego można było skorzystać z: -konsultacji z doradcą zawodowym, -warsztatów aktywizujących, -kursu języka angielskiego na różnych poziomach zaawansowania, -szkolenia zawodowego (pracownik administracyjno-biurowy, pracownik księgowości, opiekun dziecięcy), - kursu komputerowego. W projekcie znalazło nowe możliwości 90 BO.	NIE

tab. 2 (cd.)

1	2	3	4
Księga kwalifikacji		- Indywidualne spotkania z psychologiem/doradcą zawodowym - Szkolenie zawodowe: 1. Specjalista ds. rozliczeń finansowych i dotacji UE – 2. Pracownik działu księgowo-kadrowego” 3. Fakturowanie - Organizacja warsztatów i szkoleń z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy oraz nabywania kompetencji kluczowych – treningi grupowe - Wsparcie psychologiczne – doradczę osób wchodzących i powracających na rynek pracy – indywidualne spotkania z psychologiem - Pośrednictwo pracy – indywidualne spotkania z Pośrednikiem Pracy Łącznie 135 BO.	NIE
Doświadczenie naszą siłą - szkolenia dla osób powyżej 45 roku życia	01.01.2010 - 31.05.2011	1. Aktywizacja zawodowa: - indywidualne doradztwo zawodowe, - warsztaty aktywizacji zawodowej, - warsztaty psychologiczne. 2. Szkolenia w zakresie kompetencji kluczowych: - kurs języka angielskiego, - podstawy obsługi komputera. 3. Szkolenia służące podniesieniu kwalifikacji zawodowych: - pracownik biurowy, - operator obrabiarek CNC, - przedstawiciel handlowy + prawo jazdy kat. B, - kierowca kat. D + kwalifikacje wstępne, - kierowca kat. C + wstępne kwalifikacje + ADR kurs podstawowy, - kierowca kat. C + E + kwalifikacje wstępne + ADR kurs podstawowy,	NIE
Czas na aktywność - wsparcie dla kobiet 45+	01.01.2010 - 31.12.2010	Wsparcie psychologiczne – doradczę, warsztaty aktywizujące – motywujące, szkolenia zawodowe oraz szkolenia z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy, w 4 etapach: - I moduł: wsparcie psychologiczne - doradczę - II moduł: warsztaty aktywizujące – motywujące - III moduł: szkolenia zawodowe, na które składały się do wyboru: 1. Skuteczny sprzedawca z elementami negocjacji 2. Pracownik administracyjno – biurowy z elementami księgowości 3. Pracownik ds. kadr i płac z obsługą programu płatnik 4. Kasjer - fakturzysta - IV moduł: szkolenia z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy W projekcie wzięło udział 120 BO.	NIE
50+ aktywni zawodowo	01.01.2010 - 30.06.2011	- zdiagnozowanie potrzeb osób bezrobotnych po 50 roku życia objętych pomocą ośrodka; - zwiększenie motywacji klientów MOPS do działań aktywizujących do podjęcia pracy i podwyższenia ich samooceny; - kompleksowa pomoc psychologiczna, socjalna i zawodowa osobom bezrobotnym; - nabycie, podwyższenie lub zmiana kwalifikacji zawodowych; - umożliwienie osobom bezrobotnym powrotu na rynek pracy- wsparcie psychologa i doradcy zawodowego, - szkolenia w zakresie obsługi komputera i Internetu, - kursy zawodowe w jednym z wybranych zawodów: a) ochrona mienia, b) opiekun osób chorych i starszych, c) kurs gastronomiczny, - 6-cio miesięczny staż u pracodawcy W projekcie wzięło udział 35 BO.	NIE

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart projektów, opracowanych w ramach projektu „Wyrównywanie szans na rynku pracy dla osób 50+”.

Generalnie rzecz biorąc, realizowane w województwie łódzkim projekty PO KL to przedsięwzięcia tradycyjne. Najczęściej obejmowały typowe działania szkoleniowe, wsparcie psychologiczne i doradcze. Charakteryzowały się dość rozbudowanymi działaniami motywującymi, adresowanymi dla uczestników i uczestniczek: stypendia szkoleniowe wypłacane za udział w każdym szkoleniu, materiały szkoleniowe, podręczniki, zwrot kosztów dojazdu, posiłki. Biorąc pod uwagę wszystkie projekty PO KL w Polsce, nie odbiegały od ich charakterystyki.

Ważnym punktem na mapie projektów w województwie łódzkim jest także zrealizowane w ramach Działania 8.3 PO KL „Projekty innowacyjne” przedsięwzięcie pt. *Metodyka zarządzania wiekiem jako innowacyjne rozwiązanie wspierające aktywność zawodową pracowników 50+*. Instytucją koordynującą jest HRP (Human Resources Project) z Łodzi. Przedsięwzięcie jest unikalnym projektem o charakterze innowacyjno-badawczym, które ma na celu ułatwienie firmom, działającym na polskim rynku, dostępu do wiedzy związanej z szeroko rozumianym zarządzaniem wiekiem. Projekt cechuje proponuje nieobecne dotąd na rynku, metodyczne, kompleksowe podejście do tematyki, do tej pory traktowanej bardzo często w polskich organizacjach fragmentarycznie. Wypracowane w ramach projektu rozwiązania – metodyka zarządzania wiekiem oraz praktyczny podręcznik dla specjalistów HR – pozwolą połączyć ze sobą potrzeby i oczekiwania osób pracujących wywodzących się z grupy wiekowej 50+ z perspektywą przedsiębiorstw, w których są zatrudnieni [<http://www.zarzadzanie.wiekem.com.pl> (luty 2012)]. Opracowując projekt firma HRP opierała się m.in. na Programie Solidarności Pokoleń 50+. Analiza danych dotyczących pozycji zawodowej osób w ww. przedziale wieku wykazała, że istnieje oferta szkoleniowa z zakresu zarządzania wiekiem, lecz brakuje praktycznego narzędzia, umożliwiającego wdrażanie tej idei w organizacjach. Projekt ten powstał z potrzeby wypełnienia luki tym w obszarze zarządzania zasobami ludzkimi.

Biorąc pod uwagę rozmieszczenie terytorialne realizowanych w województwie łódzkim projektów PO KL, większość projektów obejmowało swym zasięgiem mieszkańców całego województwa. Z drugiej strony, projekty te wpisują się w zdiagnozowane problemy mieszkańców województwa – jeśli są ograniczone do określonych powiatów, trafiają przede wszystkim do mieszkańców powiatów, w których sytuacja na rynku pracy jest ogólnie trudna, a osoby w wieku 45+ stanowią znaczny udział ogólnej liczby bezrobotnych (ponad 30%). Miało to swoje odzwierciedlenie w zapisach Planów Działania PO KL, przede wszystkim w postaci kryteriów strategicznych. Beneficjenci PO KL realizowali swoje projekty zwłaszcza w powiecie zgierskim, pabianickim, kutnowskim, zduńskowolskim, rawskim.

Warto podkreślić, że takie ograniczenie terytorialne projektów pozwala na zaproponowanie działań lepiej dostosowanych do potrzeb lokalnego rynku pracy. Jednakże z uwagi na fakt, że ich realizacji podejmują się zwykle insty-

tucje spoza tych powiatów, które najczęściej powielają działania prowadzone w innych regionach, dostosowanie do potrzeb lokalnych ma miejsce w niewielkim tylko stopniu.

Podsumowanie

Województwo łódzkie należy do regionów najstarszych demograficznie i sytuacja w tym zakresie będzie się utrzymywać również w przyszłości. Ma to swoje konsekwencje w starzeniu się zasobów pracy i wymusza podejmowanie zdecydowanych działań wspierających aktywność zawodową osób w wieku 50+, właściwie już 45+, a nawet jeszcze młodszych. Działania te powinny być ukierunkowane przede wszystkim na zwiększanie kompetencji zawodowych, ale także tzw. kompetencji miękkich. W przypadku osób bezrobotnych niezwykle istotne jest także przełamanie bierności, działania aktywizujące nie tylko zawodowo, ale również społecznie. Działania te zostały zintensyfikowane w bieżącej perspektywie finansowej budżetu UE, a zwłaszcza po wejściu w życie programu „Solidarność Pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+”.

Analizując zmiany w zakresie dwóch podstawowych wskaźników – współczynnika aktywności zawodowej i wskaźnika zatrudnienia – można pokusić się o osąd, że podejmowane działania przynoszą wymierne efekty. Na przestrzeni siedmiu lat nastąpiła bowiem wyraźna poprawa obu wskaźników – współczynnik aktywności zawodowej wzrósł o 30%, zaś wskaźnik zatrudnienia – aż o 50%. Stawia to województwo łódzkie – obok śląskiego i opolskiego – w gronie województw o najbardziej dynamicznych zmianach aktywności zawodowej osób w wieku 50+. Może to stanowić argument za skutecznością regionalnej polityki rynku pracy. Należy jednak wskazać, że inne czynniki mogące wpływać na zmiany wskaźników nie były tutaj szczegółowo analizowane.

Literatura

- GUS (Główny Urząd Statystyczny), 2003, *NSP'2002, Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna*, ZWS GUS, Warszawa, 293 s.
- GUS (Główny Urząd Statystyczny), 2012, *Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Podstawowe informacje o sytuacji demograficzno-społecznej ludności Polski oraz zasobach mieszkaniowych*, ZWS GUS, Warszawa, 30 s.
- GUS (Główny Urząd Statystyczny), 2012, Bank Danych Lokalnych, dane dostępne na stronie internetowej www.stat.gov.pl w dniu 13.02.2012 r.
- MPiPS (Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej), 2012, dane dostępne na stronie internetowej www.psz.praca.gov.pl w dniu 13.11.2012

- Kołodziejczyk-Olczak I., 2011, *Finansowanie inicjatyw związanych z aktywnością osób w wieku 50+/45+ w Polsce w ramach projektów międzynarodowych*, [w:] Urbaniak B., Wiktorowicz J., *Raport z analizy programów skierowanych do osób 50+ zrealizowanych w Polsce w latach 2004–2009*, UŁ, CRZL, Łódź, s. 145-161.
- Kornecki J., 2011, *Fundusz Inicjatyw Obywatelskich i jego rola w wyrównywaniu szans na rynku pracy osób w wieku 50+/45+*, [w:] Urbaniak B., Wiktorowicz J., *Raport z analizy programów skierowanych do osób 50+ zrealizowanych w Polsce w latach 2004–2009*, UŁ, CRZL, Łódź, s. 85-95.
- Lisowska R., 2011, *Program Operacyjny Kapitał Ludzki i jego rola w aktywizacji zawodowej osób w wieku 50+/45+* [w:] Urbaniak B., Wiktorowicz J. (red.), *Raport z analizy programów skierowanych do osób 50+ zrealizowanych w Polsce w latach 2004–2009*, UŁ, CRZL, Łódź, 229 s. 119-142.
- Plany Działania na rok 2010 (i 2011) dla Priorytetu VI, VII, VIII i IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (Załączniki do uchwały Zarządu Województwa Łódzkiego)
- Przywojska J., 2011, *Planowane działania, zadania i narzędzia w zakresie aktywizacji osób 50+/45+ zawarte w regionalnych planach działań na rzecz zatrudnienia w okresie 2005–2009 (Załącznik nr 5)*, [w:] Urbaniak B., Wiktorowicz J., *Raport z analizy programów skierowanych do osób 50+ zrealizowanych w Polsce w latach 2004–2009*, UŁ, CRZL, Łódź, 35 s.
- Regionalny Plan Działań na rzecz Zatrudnienia w województwie łódzkim w 2010 r. (i 2011), Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi
- Strategia rozwoju województwa łódzkiego na lata 2007-2020*, Łódź, styczeń 2006
- Wiktorowicz J., 2011, *Rola środków pomocowych Unii Europejskiej na lata 2004–2006 w aktywizacji zawodowej osób w wieku 50+/45+ w Polsce*, [w:] Urbaniak B., Wiktorowicz J., *Raport z analizy programów skierowanych do osób 50+ zrealizowanych w Polsce w latach 2004–2009*, UŁ, CRZL, Łódź, s. 97-115.
- <http://www.pokl.wup.lodz.pl>
- <http://www.pokl.lodzkie.pl>
- <http://www.zarządzaniewiekiem.com.pl>

Justyna Wiktorowicz
Izabela Kołodziejczyk-Olczak

Support employment of persons the immobile age in province Łódzkie

Abstract: Ageing of societies is one of the most serious problems facing modern Europe. Poland belongs to countries relatively young demographically, however in the twenty-year perspective the situation in this area will undergo the significant deterioration. These problems will be particularly outlined in the voivodeship of Lodz, where at present/already the share of people at retirement age is very high and persons in the immobile working age are characterized by low economic activity. This/Such a situation requires a wider/broader implementation of support policy adapted to the needs of people aged 45+. Activities in this field are conducted/carried out in the region of Lodz especially in the new financial perspective 2007-2013. This action is trying to meet the assumptions of the Program "Solidarity across Generation. Measures aiming at increasing the economic activity of people aged 50+".

The purpose of this study is the assessment/evaluation of activities addressed to people 45+ which are undertaken in the voivodeship of Lodz (especially within the confines of the European Social Fund assets as well as /and national resources). In this work were used the results of the study carried out in the project "Equalising Opportunities on the Labour Market for people aged 50+", conducted by the Human Resource Development Centre and University of Lodz.

Key-words: demography, labour market, structural funds